

9. Українська мова: енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов., Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.

10. Шульжук Н. В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2011. Вип. 21. С. 102–112.

Різниченко О. С.,

здобувачка,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **О. А. Крижко**

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИ В ІНДИВІДУАЛЬНО-ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ Д. ПАВЛИЧКА

Засвідчуючи найвищий рівень оцінності, експресивності, образності, слово в художньому тексті набуває індивідуальних стильових змін. Воно в авторському осмисленні постійно живить поезію, через творчість словом митець передає особистісне бачення світу.

Особлива роль у представленні індивідуально-художньої картини світу відводиться метафорі. Метафора є тим універсальним засобом, який спонукає до взаємодії пізнавальних процесів, емпіричного досвіду, культурного надбання народу, щоб у мовній формі відобразити чуттєво не сприймані явища об'єктивної дійсності і зробити наочною невидиму картину світу, тобто створити її мовну картину, яка складається за рахунок словесно-образних асоціацій, слів і виразів.

Дослідженню метафор, як складових поетичної мови письменників, присвячені праці В. Дятчук, Л. Пустовіт [1], В. Кононенка [2], Ю. Лазебника [3], А. Мойсієнка [4], Л. Ставицької [5], що продовжують традиції вивчення цих тропів, започатковані М. Костомаровим, М. Максимовичем, О. Потебнею.

У полі зору лінгвістів поряд із власне мовними й індивідуально-художніми перебувають так звані базові, фундаментальні, архетипні метафори, які групуються як за аналогією, так і за асоціаціями між різними групами понять, творять дрібніші метафори і різновиди метафор. Семантичне поле

метафори тісно пов'язане з національно маркованими образними картиними світу, онтологічними моделями світу.

Структуру авторської картини світу складають концепти, які містять інформацію про ті чи інші об'єкти дійсності. Сукупність концептів, поєднаних на підставі певної ознаки, складає концептосферу. Серед компонентів аналізованої концептосфери виділяємо концепти «сонце», «зірка», «зорі», «місяць», «земля», «час» як особливо значущі для розуміння поетичних творів Д. Павличка, що становить **актуальність цього дослідження**.

Мета роботи – проаналізувати стилістичні та семантичні особливості метафор в індивідуально-художній картині світу Д. Павличка. У процесі дослідження розв'язуються такі **завдання**: 1) розглянути поняття мовної картини світу, індивідуально-художньої картини світу у сучасній мовознавчій науці; 2) проаналізувати метафору як структурно-семантичну категорію; 3) розкрити роль метафори у формуванні індивідуально-художньої картини світу Д. Павличка. У роботі використовується описовий **метод** з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

Мовна картина світу письменника репрезентує його концептуальну картину світу, яка, з одного боку співвідноситься із загальнонародною концептуальною картиною світу, а з іншого – містить властиві лише даній індивідуальності концептуальні поняття, що відображають у художніх текстах особистість митця. Мовна картина світу письменника відображається у текстах його творів, що є проєкцією одночасно двох об'єктів: певного фрагменту дійсності та індивідуальності автора. Коли об'єктивні знання про світ внаслідок осмислення автором набувають у художньому творі суб'єктивного вираження, то можна говорити про наявність авторської картини світу, одиницями виміру якої виступають метафори.

Зокрема, у творчості Д. Павличка особливу роль відіграють ті одиниці мови, що передають почуття, емоції, внутрішній світ людини. Структуру авторської картини світу складають концепти. Особливе місце посідає концепт «сонце», генетично зумовлений фольклорною й літературною традицією. Образ сонця, світла в різних його варіаціях – один із ключових у творчості поета, оскільки без сонця й світла взагалі не було б життя на Землі.

Для української мовної картини світу характерним є уявлення про сонце як про живу істоту, що знаходить свій вияв у переосмисленні стертої метафори: «сонце встало», «сіло, пішло, зайшло». Поет використовує так звані персоніфіковані метафори, побудовані на олюдненні, оживленні небесних образів: «Стомлене сонце спочити лягає / Гори приймають його на нічліг...».

У творах Д. Павличка привертає увагу символіка сонця як життя, радості, успіху. У цих рядках відчувається зв'язок з українською

етнотрадицією: *«Радуйся, що сяє калач і виногроно / З темряви рождається сонця новизна...»*. Характеристика концепту «сонце» у творчості поета має відображення міфопоетичної свідомості, залюбленості у рідне слово, ментальних атрибутів українського етносу.

Загалом різна космологічна символіка в творчості письменника досить виразно демонструє зв'язок сакрального із духовними цінностями українського народу. У поезіях Д. Павличка зображене чисте зоряне небо, що є провісником Бога: *«Веди мене, дорого правоти / Як не мені, дай іншому дійти / На тихі води і на ясні зорі»*.

Д. Павличко зображує символи місяця, неба, зірок як вічні мотиви: життя і смерть, сенс людського буття, кохання. Водночас художній світ забарвлений драматичними нотами. Змальовані поетом картини й образи і досі дивують своєю емоційною силою: *«Не треба нам нічого, все для тих / Що після нас прийдуть під вічні зорі»*. Метафори на позначення концепту «зорі» базуються на християнських та народних міфологічних уявленнях.

Здавна земля має космогенний вплив на людину. В українській художній літературі цей духовний зв'язок людини із землею трактується зазвичай як поєднання. Земля в Д. Павличка – це джерело життя, це і колиска, і рідна мати, і рідна мова, і Вітчизна. В поетичних творах Д. Павличка концепт «земля» виступає у таких значеннях: 1) «земля – ґрунт»: *«...хай морем золотим пшениця / Затопить землю кам'яну»*; 2) «земля – планета»: *«Снігам навстріч несе мене Земля»*; 3) «земля – Батьківщина, Україна»: *«Земле возз'єднана, земле розкута / Мати стражденна, ласкава моя / Стіли кайдани, розпалися пута / З пісні встає України сім'я»*; 4) «земля – дівчина, матір, годувальниця»: *«Так я відкрив, що полум'я любові / Плачі і радощі в моїй душі / Все з одності землі моєї й крові»*; 5) «земля – протиставлення небу, місце життя людей»: *«Все, що в землі, підніметься з землі / Заграє в небі золотім гіллі»*.

Проблема часу є досить цікавою і водночас чи не найскладнішою для осмислення творчого доробку митця. Сутність художнього часу закодована у філософії переживання миті, у філософії серця, філософії щастя. Миттєвість у творчості Д. Павличка, як позбавлений тривалості фрагмент буття, являє собою протилежність часу як довгочасності: *«Вічності сила срібляста як ртуть / Б'ється в каміння»*. У поетичній картині світу Д. Павличка виділяються дві часові парадигми – національна, пов'язана з мотивами вічного, та біографічна, в якій відбито існування в площині сьогодення.

Отже, проведене дослідження засвідчує, що елементи концептосфер «сонце», «зірки», «зорі», «земля», «час» вербалізуються у художній картині світу поета такими засобами мови, як ускладнені розгорнуті метафори,

антропоморфні метафори, метафори-порівняння, метафори з різною емоційно-оцінною конотацією, метафори-символи та метафори-синестезії.

Література

1. Дятчук В. В., Пустовіт Л. О. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. Київ: Наук. думка, 1983. 156 с.
2. Кононенко В. І. Українство в словесній символіці. *Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів*. Харків: Око, 1996. С. 229–231.
3. Лазебник Ю. С. Від поетичного слова до поетичної мови. *Мовознавство*. 1994. № 1. С. 40–46.
4. Мойсієнко А. К. Віршовий текст як динамічна структура. *Мовознавство*. 2002. № 2–3. С. 3–10.
5. Ставицька Л. О. Естетика слова в українській поезії 10–30-х рр. XX ст. Київ: Правда Ярославичів, 2000. 156 с.

Скидан К. С.,
здобувачка,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **О. А. Крижко**

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

Сучасні мовознавці розглядають слово як одну з найважливіших мовних одиниць, у якій фіксуються наслідки пізнавальної діяльності людини в узагальненому вигляді. Значення слова і його роль у мові визначаються, по-перше, складними і багатоманітними зв'язками з позамовною дійсністю – явищами, які воно називає, суспільством, у якому слово функціонує, індивідуально-психологічними процесами, що відбуваються у свідомості людини при засвоєнні і використанні мови; по-друге, його місцем у мовній системі, зв'язками з іншими її елементами.

У сучасній лінгвістиці значення слова аналізують у межах структури,